

УДК 059.1 392 7.035.9 780.614.13 903'1 902 904
DOI <https://doi.org/10.32782/cusu-hist-2026-1-27>

Тетеря Світлана,
завідувач науково-дослідного
сектору «Музей кобзарства»,
Національний історико-
етнографічний заповідник
«Переяслав»
tetera-7@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-9255-9690

Костюк Наталія,
молодший науковий співробітник
науково-дослідного сектору «Музей кобзарства»,
Національний історико-
етнографічний заповідник
«Переяслав»
muzem-buro@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-4647-1989

РОЛЬ МИКОЛИ ТОВКАЙЛО У ВІДРОДЖЕННІ УНІКАЛЬНОЇ ТРАДИЦІЇ КОБЗАРЮВАННЯ ТА ЛІРНИКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Микола Товкайло (1949 р. н.) – цех-майстер Київського кобзарського цеху, майстер по виготовленню кобзарських інструментів, виконавець кобзарського репертуару, науковець археолог. Він стояв у витоках створення Школи кобзариків у Переяславі, де головною метою було відродження давньої традиції кобзарювання та кобзарських цехів в Україні.

На сьогодні в Україні є три цехи: Київський та Харківський кобзарські цехи й Львівський лірницький цех. Київський кобзарський цех був створений у 1980-х рр. і біля його витоків стояв Г. К. Ткаченко (1898–1993) – відомий бандурист і художник. У далеких 20-х рр. ХХ ст. він навчався у видатного кобзаря Петра Дрезченка зберіг і доніс кобзарську науку та передав її учням у 80-х рр. ХХ ст.

Першим цех-майстром Київського кобзарського цеху став Микола Петрович Будник (1953–2001). По його смерті до сьогодні Київський кобзарський цех очолює М. Т. Товкайло. Всі братчики Київського кобзарського цеху на чолі з Миколою Товкайлом, також братчики Харківського кобзарського цеху – (цех-майстер Кость Черемський) та Львівського лірницького цеху (цех-майстер Ярослав Крисько) – впродовж 40 років здійснювали велику роботу по поверненню народної діатонічної бандури, вересаєвської кобзи, колісної ліри, торбану, лютні в музичний простір України.

Як результат цієї діяльності, за ініціативи Г. К. Ткаченка працівники Заповідника на чолі із М. І. Сікорським у 1989 р. урочисто відкрили Музей кобзарства в Переяславі (сьогодні він входить до складу Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»). Цех-майстер М. Т. Товкайло спільно з Музеєм кобзарства здійснюють активну просвітницьку діяльність серед відвідувачів закладу, та всіляко популяризують штучно знищену традиційну культуру українців –кобзарювання і лірникування.

На 19-й сесії Міжурядового комітету ЮНЕСКО з питань охорони нематеріальної культурної спадщини, яка відбулася 5 грудня 2024 р. у Парагваї українську «Програму з охорони кобзарсько-лірницької традиції» включили до Реєстру належних практик з охорони нематеріальної культурної спадщини Організації Об'єднаних націй (ЮНЕСКО).

Ключові слова: М. Т. Товкайло, М. П. Будник, Г. К. Ткаченко, бандура, ліра, кобза, кобзарство.

Кобзарство, як феномен української етнокультури, зазнавало переслідувань і нищень за часів Російської імперії та радянської влади. Особливо цей процес посилювався у другій чверті ХХ ст. Державний злочин, який відбувся в 1930-х рр. – знищення кобзарства, завдав нищівного удару по українській культурі. Ці події висвітлюють у монографічних дослідженнях та публікаціях К. Черемський (Черемський К. 2002), В. Ревагук (Ревагук В. 2012, с. 240–247), Л. Розсоха (Розсоха Л. 2015), Б. Жеплинський і Д. Ковальчук (Жеплинський Б. М., 2011). У одній із своїх проповідей митрополит Липківський говорив: «Ці сліпці були в нашому народі справжніми вогнищами народної свідомості, народної віри, народної пісні, оповіді про минуле, закликів до кращого... вони вбирали в себе те добре й лихе, що хвилювало народне життя наше, всі ті біди, страждання, всі ті війни і муки невольництва, всі кроки піднесення релігійного, національного, і все це відбивали у своїх думках, піснях, в своїх жалобних співах» (Хоткевич Г. М., 2017, с. 24–25). Тому надзвичайно важливо відродити та зберегти унікальну співоцьку традицію незрячих чоловіків.

Тому на сьогодні один із надзвичайно важливих напрямків діяльності Музею кобзарства Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» (НІЕЗ «Переяслав») – це налагодження тісної співпраці із реконструкторським рухом, який існує в Україні починаючи із 80-х рр. ХХ ст. Кобзарські цехи, які були створені з метою відродження та популяризації унікальної традиції, мають надзвичайно важливі завдання. Першим із них був створений Київський кобзарський цех, який зародився в 1980-х рр. на ґрунті давніх кобзарських традицій. Біля його витоків стояв Георгій Кирилович Ткаченко (1898–1993) – відомий бандурист і художник, який навчався у видатного кобзаря Петра Дрєвченка та доніс кобзарську науку від початку ХХ століття до сьогодення. Саме із кола учнів та послідовників Георгія Ткаченка згодом постало неформальне об'єднання – Київський кобзарський цех. До нього почали приходити люди, які прагнули перейняти мистецтво та світоглядно-філософські надбання кобзарства. Тут відроджують та реконструюють народні бандури, кобзи, колісні ліри, торбани, шоломовидні та криловидні гусли та інші інструменти, опановують традиційні способи гри. Ведеться збір фольклорних матеріалів у польових експедиціях, пошуки в архівах тощо.

Першим цех-майстром Київського кобзарського цеху став Микола Петрович Будник (1953–2001). Варто зазначити, що наприкінці 70-их рр. ХХ ст. доля звела у Києві М. Будника саме з Г. Ткаченком. Микола Петрович прийшов до Георгія Кириловича з власною візитівкою, якою була кобза власного виробництва, що копіювала інструмент із колекції Івана Гончара. Вона мала ладовий гриф і приструнки на корпусі. Панотець спочатку розкритикував роботу початківця, але, звернувши увагу на наполегливість молодого хлопця, сповненого глибокої національної свідомості, а також вміння майструвати, взяв до себе в науку. Для початку дав креслення старосвітської бандури і власний зразок інструмента з грушовидною формою корпусу. Словом, за основу було взято бандуру Г. Ткаченка, яку він придбав у 1917 р. й реконструював, збільшивши висоту підбасків. Від Г. Ткаченка М. Будник перейняв харківський спосіб гри і, чи не найголовніше – манеру невимушеного й, водночас, проникливого задушевного співу. Опанував учень увесь репертуар свого вчителя, в якому переважали думи, історичні та духовні пісні. Слова М. П. Будника, як найкраще характеризують цей процес відродження на ниві кобзарства, який відбувався в ті часи: «Страшний цей злочин нищення кобзарства перерізав горло самій кобзарській організації. Остався тільки один пагінчик. Але все одно цей пагінчик виростає» (Черемський К. П., 2002, с. 323).

Молодь, яка зорганізувалася біля Г. К. Ткаченка активно реалізувала «співоцьку ідею» у повсякденному житті. Починаючи з себе, з власного переосмислення кобзарської спадщини й опанування старосвітськими інструментами, новітні аматори кобзарського мистецтва знаходили цікаві форми реалізації «співоцької ідеї» в сучасному житті. Найважливіші з цих форм торкалися:

– послідовного осягнення кращих виконавських, філософських і раціонально-практичних набутоків співоцької культури;

- виготовлення власноруч давніх співоцьких інструментів для власного й громадського вжитку;
 - влаштування майстерень народних музичних інструментів для кола однодумців і зацікавленого загалу;
 - ведення традиційного кобзарювання «поміж люде» (біля культових споруд, на вулицях, площах, базарах тощо);
 - демонстрація елементів співоцької культури у різноманітних сценічних варіантах;
 - влаштування різнопланових (стаціонарних і пересувних) виставок традиційних музичних інструментів;
 - поширення знань про співоцьку культуру лекційними способом та видавничими засобами.
- Георгій Ткаченко мав друзів і приятелів серед співробітників Заповідника та жителів Переяслава. Одним із них був Микола Тихонович Товкайло (1949 р. н.) (рис. 1), який по смерті М. П. Будника очолив Київський кобзарський цех.

Саме його Георгій Кирилович вважав одним із своїх улюблених учнів та послідовників у кобзарській справі. Микола Тихонович згадує свого учителя з великою повагою, адже він був саме тою людиною, яка дала йому в руки старосвітську бандуру, передала креслення цього інструменту, «поклала руки на струни», передала кобзарський репертуар та надихнула на подвижницьку діяльність по відродженню феномену української етнокультури – кобзарства.

Рис. 1. М. Т. Товкайло, Г. К. Ткаченко та невідомий у Переяславі на подвір'ї історичного музею, 80-ті рр. XX ст. Автор фото невідомий

М. Т. Товкайло зазначає: «Я ж познайомився з Г. Ткаченком у 1979 р. У мене виник інтерес до справжнього кобзарського інструменту, і так почав напивувати, де можна познайомитись із справжнім кобзарем. В. Лісовол познайомив мене із Георгієм Кириловичем весною 1979 р. на вечорі присвяченого Ф. Лаврову, що проходив у Інституті мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. Тоді ж я і попросився в учні до Г. Ткаченка. Влітку поїхав в археологічну експедицію, а розпочав ходити на навчання восени. Виникло питання інструменту, на той час їх робили два майстри В. Сніжний та Нагнибіда по кресленню Г. Ткаченка. Георгій Кирилович запропонував мені самому зробити інструмент. І за зиму я зробив собі бандуру. Займалися цією справою ми з М. Будником. Знайшли вербову колодку в ботанічному саду м. Києва, розкололи її, а на верхняк знайшли деку з старого піаніно»¹.

Дуже скоро навколо Георгія Кириловича організувалася плеяда україно центричних молодих людей. Всі вони брали в нього уроки давнього способу гри на діатонічній бандурі. Це були: Микола Товкайло, Микола Будник, Віктор Мішалов, Михайло Хай, Володимир Кушпет, Тарас Компаніченко. Василь Перевальський, Володимир Прядка. Вчитель навчав їх старої манери гри (харківсько-зінківський спосіб) на народній діатонічній бандурі. Це коли співак огортає бандуру обома руками притискаючи її до серця відтворюючи мелодію лівою рукою біля кілочків, а правою навпроти зірки (резонаторного отвору) акомпонує акордами. Така манера гри створює дуже яскраве насичене музичне звучання.

У ті роки плідної розбудови і відродження українського традиційного кобзарства народилася ідея відродити Кобзарський цех саме М. П. Будник став його засновником і панотцем. Об'єднання було і залишається добровільним. Дуже точно стверджував у своєму дослідженні М. О. Хай: «Микола Будник і кобзарство»: «...найдошкульніша перепона на шляху досягнення правди про кобзарство є відсутність (чи й заборона) відповідного курсу теорії та історії кобзарства як однієї з найунікальніших ланок української культури у навчальних плянах вищих навчальних закладів країни. Тож за таких умов цю функцію мусить взяти на себе громадянське суспільство. Власне, Микола Будник і його середовище завжди виконували і продовжують виконувати цю невдячну, але важливу і почесну місію» (Хай М. О., 2020, с. 8).

Микола Товкайло і Микола Будник були активними в просвітництві відродження унікальної ланки української культури – кобзарства. Це був свідомий вибір обох, який об'єднував навколо них таких же патріотів популяризації традиційної культури – кобзарства.

4 березня 1989 р., з нагоди 175 річниці від дня народження Т. Г. Шевченка, було урочисто відкрито Музей кобзарства в Переяславі. В заході брав участь патріарх усіх братчиків, їх вчитель Г. Ткаченко, також його учні М. Товкайло, М. Будник і професійні артисти-бандуристи – А. Бобир, В. Лісовий і ін. (рис. 2) просвітники та інтелігенція. В урочистих промовах на відкритті музею була висловлена ідея – організувати Школу кобзарів як філіал міської музичної школи. Таким чином, відродити музей живою традицією аби навчати молодь майструвати народну традиційну бандуру, колісну ліру, вивчати кобзарські думи, історичні пісні, духовні псалми. І звісно, поряд з цим вивчати історію цього унікального явища – мандрівних незрячих старчиків, які з уст в уста передавали своїм учням історичну правду, оспівуючи славу і велич героїв своєї землі.

З нового навчального 1989 р. Школа кобзарів розпочала роботу. Було зараховано біля 10 учнів молодших класів з 9-річного віку. В школі поряд з музичними дисциплінами (сольфеджіо, гармонія, солоспів, навчання гри на бандурі) викладали історію кобзарської традиції і майстрування народної діатонічної бандури. Саме уроки майстрування старосвітської бандури, колісної ліри опанування давнім способом гри на народній бандурі та вивчення репертуару мандрівних незрячих співаків доносив до учнів М. Т. Товкайло. Це була самовіддана робота впродовж семи років, яка була піднесена сприйнята подвижниками справи відродження традиційного кобзар-

¹ Польові матеріали С. Тетері., Н. Костюк. Записано від респондента М. Т. Товкайла 1949 р. н., жителя Переяслава, в грудні 2025 р.

*Рис. 2. Відкриття музею за участі Г. Ткаченка, А. Бобиря, М. Товкайло та ін. 1989 р.
Автор фото М. Михняк*

ства, представниками української діаспори. Зокрема, в своїх спогадах український подвижник американської діаспори Микола Досінчук-Чорний писав: «А ще при музеї існує кобзарська школа-студія, в якій діти та дорослі опановують не тільки гру на старосвітській бандурі, а й вчать її виготовляти. Для цього віднайдено приміщення, придбано верстати, інструменти, заготовлено деревину відповідних порід. Навчають гри на бандурі та роботи з деревом великі ентузіясти кобзарської справи – Товкайло та Рой» (Чорний-Досінчук М., 1992, с. 40–51).

В школу було набрано учнів переважно хлопчиків, запрошено висококваліфікованих майстрів кобзарів, бандуристів: Віталія Макаровича Роя, Миколу Тихоновича Товкайла; музиканта-теоретика та вокаліста – Анфісу Олександрівну Дякун; Валерій Федорович Мормель викладав історію кобзарства. Дітей не лише навчали гри на бандурі, але й прищеплювали навички реконструкції майстрування старосвітської бандури. Випускники Школи кобзарства, її вчителі – Микола Товкайло, Микола Сидоренко, Сергій Захарець, Павло Рекун, Андрій Гусак – завжди презентували кобзу, старосвітську бандуру, академічну бандуру чернігівського зразка на Переяславщині, Київщині, по всій Україні та за її межами. Інші випускники кобзарської школи – Сергій Захарець, Руслан Костира, стали не лише популяризаторами традиційної гри давніх кобзарів, але й знаними майстрами в царині виготовлення колісної ліри, старосвітської народної бандури, вересаєвської кобзи.

Микола Товкайло стояв у витоках Школи кобзарів, де головною метою цієї діяльності було відродження давньої традиції кобзарювання в Україні, у той період коли існували кобзарські цехи, які об'єднували сліпих співців зі своїм уставом, їх репертуаром, мовою на чолі з цехмайстром. Запровадження реконструкторських кобзарських цехів Київського, Харківського, Львівського лірницького ставили на меті повернути істинне кобзарство в побут українців через популяризацію історичного репертуару, майстрування традиційних музичних інструментів і залучення незрячих музикантів в свої об'єднання. І такі музиканти прийшли в цехи: Олександр Тріус, Тарас Дороцький, Лайош Молнар.

Школа кобзариків вела напрочуд активну творчу діяльність. Її організатори забезпечували дітям широке ознайомлення з різножанровим мистецтвом, відвідування столичних концертів, оперних вистав, участь в різноманітних конкурсах і фестивалях, зустрічі з прогресивними українцями патріотами.

Микола Товкайло згадував про роботу Школи кобзарів: «Я подав ідею створення школи, і її підтримали – Мормель Валерій Федорович та Сікорський Михайло Іванович. Ми ставили завдання: навчити хлопців робити інструмент і грати на ньому. Це був не просто освітній заклад, а експериментальна модель, єдина на той час. Була спроба створити при системі музичної школи такий варіант із тим, щоб навчати народознавству, практичне майстрування (виготовлення) інструменту, вивчення вокалу, сольфеджіо, музичним навикам гри, тощо.

Точну кількість першого набору осіб я не пам'ятаю, десь 6–8 учнів 6-го класу. Я викладав майстрування та гру на народній бандурі. Що до гри це були індивідуальні уроки. Для майстрування кожному учню було дано заготовку і той вів її, до кінця. Це зайняло декілька років. Не кожен доходив до кінця науки, тоді ця заготовка передавалась іншому учню. Але дехто зробив інструмент – це Захарець Сергій, Козленко (Костира) Руслан, Гусак Сашко, Руслан Голиця, Сердюк Іван Іванович. На академічній бандурі гру викладав Рой В. М. У нього був і ансамбль. Після передчасної смерті Володимира Роя бандуру викладав Сидоренко М. М.

Ходили до школи і дорослі люди – Сердюк Іван Іванович та Куций Степан Юхимович. Іван Іванович зробив бандуру і навчився грати на ній, але слабо. Степан Юхимович Куций теж брав трохи уроків гри на бандурі в Роя Віталія Макаровича.

Діяла школа десь років із десять, та припинила існування з ряду об'єктивних та суб'єктивних чинників. У тих умовах можна було продовжувати працювати, клас бандури лишився при музичній школі, але майстрування та гра на старосвітській бандурі вже не проводилася. Я вирішив віддатися роботі з тими, хто був готовий працювати і на сьогодні в мене є свої учні. Вони навчаються старосвітської гри та майстрування інструменту. Це дорослі люди із різних куточків України»².

Варто відмітити, що Георгій Кирилович Ткаченко приїздив до Переяслава, ще з тих часів, коли розпочались роботи по спорудженню Музею архітектури та побуту Середньої Наддніпряни. Він давав поради, як фаховий ландшафтний архітектор. В той час він був членом Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, багато подорожував по Україні і вивчав давню архітектуру: церкви, замки, вивчав та фіксував, також паркову архітектуру.

Георгій Ткаченко проживав у Переяславі коли працював над картиною «Поріг Ненаситець». Під час роботи над полотном – жив на території Музею архітектури та побуту Середньої Наддніпряни. В нього вже були проблеми з зором і він потребував допомоги у створенні полотна. За помічників у Г. Ткаченка були М. Будник та Є. Перевальський»³.

Як уже згадувалося вище Микола Будник був чудовим майстром народних традиційних інструментів. Він реконструював біля 17-ти різновидів народних інструментів. Чотири з них демонструються в експозиції Музею кобзарства, як унікальні історичні зразки української музичної культури. Це давньоруський гудок, гусельки, народна старосвітська бандура майстра М. Недбайла ХІХ ст. та кобза Вересаєвська.

Миколу Товкайла і Миколу Будника поєднувала відданість архаїчній ідеї відродження традиційної культури українців – мандрівне співоцтво і первозданне побутування музичних інструментів та впевненість у неправомірності великого злочинного тоталітарного комуністичного режиму проти незрячих музикантів (старців-сліпців). Дружба була тепла змістовна й зацікавлена в діяльності один одним. Микола Товкайло розповідає: «Якогось літа, коли я працював в археологічній експедиції на Бузькому кряжі (Миколаївщина) раптом серед дня зустрічаю – приїздить на велосипеді Микола Будник! Це було так неочікувано і вражає, а він посміхається... Здійснив таку одиночну вело експедицію з Ірпіня до мене на Миколаєвщину, а потім таким же маршрутом повернувся до дому»⁴.

В 2001 р. М. П. Будник, через хворобу, передчасно покинув цей світ і перед братчиками постало питання хто очолить добровільне і таке почесне звання – цех майстер, панотець Київського кобзарського цеху. На сходці братчиків одноголосно ухвалили, що естафету від М. Будника мав прийняти М. Т. Товкайло.

Коли в Музеї кобзарства була започаткована щорічна зустріч славної плеяди кобзарів Київського кобзарського цеху М. Т. Товкайло активно заохочував братчиків цеху до виступів. Вони з'їжджалися з Ірпеня, Києва, Мощуна на традиційну культурологічну програму «Кобзарський

² Польові матеріали С. Тетері., Н. Костюк. Записано від респондента М. Т. Товкайла...

³ Там само

⁴ Там само.

майдан в Переяславі», яка приурочена історичній події «Козацьке повстання під проводом Тараса Трясила (1630)». Братчики Київського кобзарського цеху: Микола Товкайло – цех майстер, майстер виготовлення кобзарських інструментів, виконавець героїчного думного епосу, сквородинівських пісень, псалмів; Юрій Кочержинський – майстер виготовлення бандур, виконавець псалмів і героїчного епосу; Сергій Волченко виконавець духовних псалмів, історичних пісень під супровід старосвітської бандури, Василь Жованик – майстер виготовлення бандури, виконавець історичних пісень; Віталій Кобзар музикант на Вересаєвській кобзі, виконавець героїчного думного епосу, паломницьких пісень; Ігор Безвербний – музикант народної бандури, виконавець героїчних дум; учні кобзарського цеху – Роман Лисенко, Дмитро Радченко музиканти та виконавці героїчного епосу паломницьких пісень та інші були учасниками цих просвітницьких заходів.

При всій своїй багатогранній участі і професійних можливостях Микола Тихонович ніколи нікого не змушує займатися тією справою, яку вміє сам. Він за Сквородою сповідує мораль «сродной праці» для кожної людини.

18 грудня 2024 р. відбулося вручення сертифікату ЮНЕСКО ініціаторам створення «Програми з охорони кобзарсько-лірницької традиції». Цех-майстер Київського кобзарського цеху М. Т. Товкайло, у вітальному слові коротко, але ємко розповів про великий шлях відродження кобзарсько-лірницької традиції в Україні.

Всі братчики Київського кобзарського цеху на чолі з Миколою Товкайлом, братчики Харківського кобзарського цеху – (цех майстер Кость Черемський) а також Львівського лірницького цеху (цех майстер Ярослав Крисько) – впродовж 30 років здійснювали великий шлях в трудомісткій дорозі повернення народної діатонічної бандури, вересаєвської кобзи, колісної ліри, торбану, лютні в музичний простір України. Це були щорічні організації і проведення Міжнародних науково-практичних конференцій по темі історії дослідження давньої української традиційної культури, кобзарства зокрема. Неодноразово проводилися різноманітні Етнографічні фестивалі, за участю всіх майстрів виготовлення давніх українських традиційних музичних інструментів і співаків – носіїв традиції. Саме ця подвижницька робота сприяла тому, що світова організація ЮНЕСКО розглянула всю підготовлену документацію і визнала, що в світі віднині затверджена «Програма охорони кобзарської й лірницької традиції».

Список літератури

- Жеплинський Б. М., 2011. Ковальчук Д. Б. *Українські кобзарі, бандуристи, лірники. Енциклопедичний довідник*. Львів.
- Ревгук В., 2012. Трагедія полтавських кобзарів. *Рідний край*. № 2. Полтава.
- Розсоха Л., 2015. *Миргородські кобзарі й бандуристи*. Миргород.
- Хай М. О. 2020. *Микола Будник і кобзарство*. Львів.
- Хоткевич Г. 2017. *Там, де не колеться трава*. Львів.
- Черемський К. 2002. *Шлях звичаю*. Харків.
- Чорний-Досінчук М., 1992. Зустрічі з кобзарями України. *Бандура*. № 41–42. Нью-Йорк.

Svitlana Teteria
Natalia Kostyuk

MYKOLA TOVKAYLO'S ROLE IN THE REVIVAL OF THE UNIQUE TRADITION OF KOBZAR AND LYR PLAYING IN UKRAINE

Mykola Tovkaylo (born 1949) is a master of the Kyiv Kobzar Workshop, a master of making kobzar instruments, a performer of the kobzar repertoire, and a scholar and archaeologist. He was at the origins of the creation of the Kobzar School in Pereyaslav, where the main goal was to revive the ancient tradition of kobzar playing and kobzar workshops in Ukraine.

Today in Ukraine there are three workshops: Kyiv and Kharkiv Kobzar Workshop and Lviv Lyrnik Workshop. Kyiv Kobzar Workshop was created in the 1980s. and at its origins stood G. K. Tkachenko (1898 – 1993) – a famous bandurist and artist. In the distant 20s of the XX century. he studied with the outstanding kobzar Petro Drevchenko, preserved and conveyed the kobzar science and passed it on to his students in the 80s of the XX century.

The first master of the Kyiv Kobzar Workshop was Mykola Petrovich Budnyk (1953 – 2001). After Budnyk's death, the Kyiv Kobzar Workshop has been headed by M. T. Tovkaylo to this day. All the brothers of the Kyiv Kobzar Workshop, headed by Mykola Tovkaylo, as well as the brothers of the Kharkiv Kobzar Workshop (master of the workshop Kost' Cheremskyi) and the Lviv Lyrnik Workshop (master of the workshop Yaroslav Krysko) – have been doing great work for 40 years to return the folk diatonic bandura, Veresayev kobza, wheel lyre, torban, and lute to the musical space of Ukraine.

As a result of this activity, at the initiative of G. K. Tkachenko, the employees of the Reserve, headed by M. I. Sikorsky, in 1989, the Museum of Kobzarism in Pereyaslav was solemnly opened (today it is part of the National Historical and Ethnographic Reserve "Pereyaslav"). The activities of the Kyiv Kobzarism Workshop – the workshop master M. T. Tovkaylo, together with the Museum of Kobzarism, carry out active educational activities among visitors to the institution, and in every possible way popularize the artificially destroyed traditional culture of Ukrainians – kobzarism and lyrnik playing.

At the 19th session of the UNESCO Intergovernmental Committee for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, which took place on December 5, 2024 in Paraguay, the Ukrainian "Program for the Safeguarding of the Kobzar-Lyrny Tradition" was included in the Register of Good Practices for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage of the United Nations (UNESCO).

Key words: M. T. Tovkaylo, M. P. Budnyk, G. K. Tkachenko, bandura, lyre, kobza, kobzarism.

References

- Zheplyns'kyi B. M., 2011. Koval'chuk D. B. *Ukrainski kobzari, bandurysty, lirnyky. Entsyklopedychnyi dovidnyk* [Ukrainian kobzars, bandura players and lyre players. An Encyclopaedic Guide]. Lviv. (In Ukrainian).
- Revehuk V., 2012. *Trahediya poltavskykh kobzariv* [The tragedy of the Poltava kobzars]. *Ridnyy kray*. № 2. Poltava. (In Ukrainian).
- Rozsokha L., 2015. *Myrhorodski kobzari y bandurysty* [The kobza and bandura players of Myrhorod]. Myrhorod. (In Ukrainian).
- Khay M. O., 2020. *Mykola Budnyk i kobzarstvo* [Mykola Budnyk and kobzar poetry]. Lviv. (In Ukrainian).
- Khotkevych H., 2017. *Tam, de ne kolet'sya trava* [Where the grass isn't prickly]. Lviv. (In Ukrainian).
- Cheremskyi K., 2002. *Shlyakh zvychayu* [The path of tradition]. Kharkiv. (In Ukrainian).
- Chornyy-Dosinchuk M., 1992. *Zustrichi z kobzaryamy Ukrayiny* [Meetings with Ukrainian kobzars]. *Bandura*. № 41–42. New-York. (In Ukrainian).

Дата першого надходження статті до видання: 15.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 18.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 18.05.2026